

บทที่ 4

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในบทที่ 4 นี้ ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์ถึงเหตุที่ผู้ประกาศใช้กฎอัยการศึกในแต่ละครั้งได้นำมาเป็น “เหตุอันจำเป็น” ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 โดยผู้เขียนจะวิเคราะห์กฎอัยการศึกของราชอาณาจักรไทยที่เคยประกาศใช้นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งหมดจำนวน 14 ครั้งด้วยกัน เพื่อหาความหมายและขอบเขตของคำว่า “เหตุอันจำเป็น” ตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว จากนั้นจะวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงเหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกาและสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึกของราชอาณาจักรไทย

ในหัวข้อนี้นี้ ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์กฎอัยการศึกของราชอาณาจักรไทยที่เคยประกาศใช้มาแล้วนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งหมดจำนวน 14 ครั้งด้วยกัน โดยจะแยกหัวข้อในการวิเคราะห์โดยจำแนกตามประเภทของผู้ใช้อำนาจในการประกาศใช้กฎอัยการศึก กล่าวคือ กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์ กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยคณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยผู้บัญชาการทหารบก และกฎอัยการศึกที่ประกาศโดยแม่ทัพภาค ดังนี้

4.1.1 กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์

พระมหากษัตริย์ได้เคยทรงใช้พระราชอำนาจตามมาตรา 2¹ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรมาแล้วทั้งหมด 4 ครั้งด้วยกัน

---

¹ มาตรา 2 เมื่อเวลามีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรแล้ว จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตราหรือแต่บางมาตรา หรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นบังคับในส่วนหนึ่งส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั่วราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดา

ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ถึงเหตุการณ์อันนำมาซึ่งการประกาศใช้กฎอัยการศึกที่วราชอาณาจักรในแต่ละครั้งดังกล่าว เพื่อหาความหมายและขอบเขตของคำว่า “เหตุอันจำเป็น” ตามพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว ต่อไป

1) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484 เป็นวันที่ประเทศไทยประกาศสถานการณ์สงครามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ซึ่งก็คือดินแดนประเทศเวียดนาม กัมพูชา และลาว ในปัจจุบัน โดยมีนายกรัฐมนตรีของไทยเป็นนายทหารคนสำคัญคือ พลตรี หลวงพิบูลสงคราม ถึงแม้ว่า ท่านจะไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ท่านก็ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยเสียงสนับสนุนส่วนมากในสภาผู้แทนราษฎรภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปใน พ.ศ. 2481 สถานะการทำสงครามที่ทำให้การรบพุ่งกันทั้ง 2 ฝ่าย กองทัพไทยได้บุกเข้าไปในดินแดนอินโดจีนทั้งแดนเขมรและแดนลาว กองทัพเรือไทยเองก็ต้องสู้กับกองเรือฝรั่งเศสที่บริเวณเกาะช้าง จังหวัดตราด ที่เรียกกันว่า “ยุทธนาวีที่เกาะช้าง”² เครื่องบินไทยก็ต้องบินปฏิบัติการ กล่าวกันว่าครั้งนั้นกองทัพไทยได้เป็นฝ่ายบุกการสู้รบได้มีไปจนถึงวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ประเทศไทยกับฝรั่งเศสจึงได้ขอยุติโดยการไกล่เกลี่ยของญี่ปุ่นผู้เป็นมหาอำนาจในเอเชีย โดยทั้ง 2 ฝ่ายตกลงกันได้และลงนามในอนุสัญญาสันติภาพที่กรุงโตเกียว เมืองหลวงของประเทศญี่ปุ่น³

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 53 และพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 2 ได้ทรงมีพระบรมราชโองการ

ข้อความในพระราชบัญญัติหรือบทกฎหมายใด ๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึกที่ใช้บังคับต้องระงับและใช้บทบัญญัติของกฎอัยการศึกที่ใช้บังคับนั้นแทน.

² การรบที่เกาะช้าง หรือที่รู้จักกันในนาม ยุทธนาวีเกาะช้าง เป็นเหตุการณ์รบทางเรือที่เกิดขึ้นในกรณีพิพาทไทย-อินโดจีนฝรั่งเศส อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ไทยเรียกร้องให้ปรับปรุงเส้นแบ่งเขตแดน ไทย-อินโดจีนฝรั่งเศส เสียใหม่ โดยใช้แนวร่องน้ำลึกเป็นเกณฑ์ตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักความยุติธรรม และให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่ฝรั่งเศสยึดไปจากเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ให้ไทย ยุทธภูมิในการรบครั้งนี้เกิดขึ้นที่บริเวณด้านใต้ของเกาะช้าง จังหวัดตราด เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2484 และถือเป็นการรบทางทะเลครั้งเดียวในประวัติศาสตร์กองทัพเรือไทย และรัฐบาลวิซีฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง อีกด้วย.

³ นรมิตี เศรษฐบุตร. (2556). “เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทย สมัย พ.ศ. 2475-2500”. บทความจากฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

ประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ 24 จังหวัด ตั้งแต่วันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2484 เวลา 6.00 นาฬิกา เป็นต้นไป ความว่า

“ด้วยทรงพระราชดำริว่า เนื่องจากการรุกรานของประเทศอินโดจีนฝรั่งเศส ประเทศไทยต้องใช้กำลังบางส่วนป้องกันแล้วซึ่งทหาร ตำรวจ พลเรือน ตลอดจนประชาชนชาวไทยทุกถ้วนหน้า ต้องอุทิศกำลังกาย กำลังความคิด กำลังทรัพย์ ตลอดจนชีวิตและเลือดเนื้อ ร่วมสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสู้รบเพื่อคุ้มครองป้องกันชาติไทยให้สถิตสถาพรรุ่งเรืองเป็นอิสสระภาพสงบเรียบร้อย อยู่สืบไป และในภาวะเช่นนี้มีเหตุอันจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึก เพื่อจะได้รับการรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งมีมาดังกล่าวแล้ว

ฯลฯ

ฯลฯ

ประกาศมา ณ วันที่ 7 มกราคม พุทธศักราช 2484 เป็นปีที่ 8 ในรัชกาลปัจจุบัน⁴

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า เหตุผลที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้กฎอัยการศึกฉบับนี้ เนื่องจากเพื่อเป็นการป้องกันประเทศชาติจากการรุกรานของประเทศอินโดจีนฝรั่งเศส เพราะในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2484 เป็นวันที่ประเทศไทยประกาศสถานการณ์สงครามกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ดังนั้น คำว่า “เหตุอันจำเป็น” ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกในครั้งนี้ คือ เหตุจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศจากสภาวะสงครามระหว่างประเทศ

2) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484

เหตุการณ์สำคัญ

ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 นายกรัฐมนตรี จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ตกลงยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย โดยมีคำสั่งให้ทหารไทยที่ทำการรบต่อสู้กับทหารญี่ปุ่นที่บุกเข้าประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 7 หยุดยิง ทั้งนี้ ในวันต่อมาคือวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ได้มีการเรียกประชุมวิสามัญสภาผู้แทนราษฎรเป็นกรณีพิเศษ เพื่อรัฐบาลจักได้นำเรื่องการตัดสินใจให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยแจ้งให้สภาได้ทราบ การเดินผ่านของกองทัพญี่ปุ่นนี้เพื่อจะบุกเข้าไปทางพม่า มลายูและสิงคโปร์ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์ อดีตเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้บันทึกถึงการประชุมสภาในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เอาไว้บางตอนดังนี้

⁴ ประกาศใช้กฎอัยการศึก. (2484, 7 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 58, หน้า 54.

⁵ คาบสมุทรมลายู หรือ แหลมมลายู (Malay Peninsula) เป็นคาบสมุทรขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วางตัวเกือบอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ และเป็นจุดที่อยู่ใต้สุดของทวีปเอเชีย ส่วนที่แคบที่สุดของคาบสมุทรมลายู

“มวลสมาชิกได้รับทราบดังนั้นแล้ว เพราะเหตุที่ได้กล่าวแล้วว่าคนไทยทุกคนได้รับการปลูกใจให้รักชาติ ให้ทำการต่อสู้ศัตรู ตามกฎหมายกำหนดหน้าที่ของคนไทยในการรบ เมื่อทราบว่ารัฐบาลยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านไป โดยไม่ได้มีการต่อสู้ตามที่เคยประกาศชักชวนปลูกใจไว้ ยังตรงกันข้ามกับจิตใจของคนไทยในขณะนั้น จึงทำให้การประชุมในครั้งนั้นเป็นการประชุมที่สุดแสนเศร้าที่สุด ทั้งสมาชิกสภา รัฐมนตรี ได้อภิปรายซักถามโต้ตอบกับด้วยน้ำตานองหน้า ความรู้สึกของทุกคนในขณะนั้น คล้ายกับว่าเด็กถูกผู้ใหญ่ที่มีกำลังมหาศาลรังแก จะสู้ก็สู้ไม่ได้ ทั้งมีความวิตกว่าประเทศไทยได้สูญเสียเอกราชอธิปไตย”

การยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยไปในประเทศเพื่อนบ้านในตอนนั้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ไทยเข้าไปเกี่ยวพันกับสงครามโลกครั้งที่ 2 มากขึ้นและต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 รัฐบาลไทยก็ได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ในเวลาช่วงเดียวกันก็มีคนไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นไม่ตรงกับรัฐบาล ได้ร่วมมือกันตั้งขบวนการเสรีไทย ทำการต่อต้านญี่ปุ่นขึ้น ซึ่งมีผลที่ตามมาต่อสถานะของประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2⁶

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 53 และพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 2 ได้ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศใช้กฎอัยการศึกทุกจังหวัดทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เวลา 20.45 นาฬิกา เป็นต้นไป ความว่า

“ด้วยทรงพระราชดำริว่า ราชอาณาจักรอยู่ในภาวะคับขัน จึงจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

๑๗๑

๑๗๑

ประกาศมา ณ วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2484 เป็นปีที่ 8 ในรัชกาลปัจจุบัน”⁷

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า เหตุผลที่คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้มีพระบรมราชโองการประกาศใช้กฎอัยการศึกฉบับนี้ เนื่องจากเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยซึ่งจะมีมาจากภายนอกและภายในราชอาณาจักร เนื่องจากในช่วงที่ประกาศใช้

คือ คอคอดกระ ชายฝั่งด้านตะวันตกเฉียงใต้แยกออกจากเกาะสุมาตราด้วยช่องแคบมะละกา มีเกาะบอร์เนียวอยู่ทางตะวันออกในทะเลจีนใต้.

⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

⁷ ประกาศใช้กฎอัยการศึก. (2484, 10 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 58, หน้า 1781.

กฎอัยการศึกฉบับนี้ เป็นช่วงที่มีการยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยเพื่อจะบุกเข้าไปทางพม่า มลายู และสิงคโปร์ในตอนนั้น ดังนั้น คำว่า “เหตุอันจำเป็น” ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกในครั้งนี้ คือ เหตุจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศจากสภาวะสงครามระหว่างประเทศ

3) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2494

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494 มีกลุ่มทหารเรือเริ่มปฏิบัติการจะยึดอำนาจล้มรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่กระทำการไม่สำเร็จ จึงถูกเรียกว่า “กบฏ” และมีชื่อว่า “กบฏแมนฮัตตัน”⁸ เหตุการณ์นี้ได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาบ่ายสามโมง ของวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494 ที่ท่าราชวรดิษฐ์ วันเวลาดังที่กล่าวนี้ นายกรัฐมนตรีจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ไปเป็นประธานในพิธีรับมอบเรือขุดแมนฮัตตันที่ทางรัฐบาลอเมริกันมอบให้ไทย โดยมีอุปทูตผู้รักษาการณ์ของอเมริกัน คือ นายวิลเลียม เทอร์เนอร์ เป็นผู้แทนรัฐบาลอเมริกันเป็นผู้มอบ พอรับมอบเรือเสร็จ ในขณะที่กำลังเดินชมเรือกันนั้น นาวาตรีมนัส จารุกา ผู้บังคับการเรือรัตนโกสินทร์ พร้อมด้วยอาวุธปืนยิงเร็ว ได้เดินตรงไปที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ขณะที่กำลังลงเรือขุด “แมนฮัตตัน” ต่อหน้าทูตานุทูต...” น.ต.มนัส จารุกา ได้ใช้ปืนจี้เอาตัวนายกรัฐมนตรีลงจากเรือขุดไปขึ้นเรือเปิดหัวที่รออยู่ นำจอมพล ป.พิบูลสงครามไปขึ้นเรือรบหลวงศรีอยุธยาและคุมตัวไว้ และให้รัฐบาลลาออก แต่ทางฝ่ายรัฐบาลแม้จะไม่มีตัว จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ก็ไม่ยอมและประกาศใช้กำลังเข้าปราบ จนการต่อสู้เข้ามาถึงวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2494 ทางกองทัพอากาศได้ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิดที่เรือรบหลวงศรีอยุธยา จนเรือเสียหายจมลง แต่จอมพล ป.พิบูลสงคราม หนีรอดว่ายน้ำไปขึ้นฝั่งได้ ทางรัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ คณะผู้ก่อการกบฏ ซึ่งเป็นทหารเรือเสียเป็นส่วนใหญ่จึงต้องหลบหนี หลังการปราบกบฏคราวนี้ ทางรัฐบาลได้ดำเนินคดีกับนายทหารเรือระดับสูงเกือบจะทั้งหมด และปลดผู้บัญชาการทหารเรือ ออกจากราชการ กองกำลังของทหารเรือถูกลดทอนลงมาก จากเดิมเป็นกองทัพที่เข้มแข็งและมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองก็พลอยลดหายไปเกือบหมดสิ้น

⁸ กบฏแมนฮัตตัน หรือ กรณีแมนฮัตตัน ชื่อเรียกเหตุการณ์การกบฏในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2494 เมื่อทหารเรือกลุ่มหนึ่ง เรียกตัวเองว่า “คณะกู้ชาติ” นำโดย น.ต.มนัส จารุกา ร.น.ผู้บังคับการเรือหลวงรัตนโกสินทร์ พลเรือตรี ทหาร ขำ หิรัญ นายทหารนอกราชการ อดีตผู้บังคับการกรมนาวิกโยธิน นาวาเอก อานนท์ ปุณศรีภักดิ์ ผู้บังคับการกองสำรองเรือรบ นาวาตรี ประกาย พุทธารี สังกัดกรมนาวิกโยธิน และ นาวาตรี สุภัทร ต้นตยาภรณ์ สังกัดกรมนาวิกโยธิน ทำการกบฏจี้ตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ระหว่างเป็นประธานในพิธีรับมอบเรือขุดสันดอนสัญชาติอเมริกัน ชื่อ “แมนฮัตตัน” ที่ท่าราชวรดิษฐ์ โดยนำไปกักขังไว้ในเรือรบหลวงชื่อ “ศรีอยุธยา” ที่จอดรออยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา.

โดยการกบฏครั้งนี้ นับว่าเสียหายมากที่สุด ในประวัติศาสตร์ไทย เพราะสถานที่ต่าง ๆ เสียหาย และมีผู้บาดเจ็บล้มตายนับร้อยทั้งทหารของทั้ง 2 ฝ่าย รวมถึงประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ เฉพาะผู้เสียชีวิตมีจำนวนประมาณ 180 คน นับเป็นเหตุการณ์สงครามกลางเมืองที่คนไทยฆ่าคนไทยมากที่สุดจนจบจนปัจจุบัน ความเสียหายที่เป็นสิ่งของและอาวุธยุทโธปกรณ์ในส่วนของประชาชน ทางราชการได้แถลงว่าทรัพย์สินของประชาชนที่เสียหายมีจำนวนถึง 670,000 บาท ไม่นับทรัพย์สินที่ถูกลักขโมยไปในช่วงที่เกิดความวุ่นวายและค่าทำศพของราษฎรอีกเป็นจำนวนมาก โดยรัฐบาลจ่ายให้แก่ผู้เสียชีวิตคนละ 1,500 บาท ผู้ทุพพลภาพคนละ 1,200 บาท และผู้บาดเจ็บสาหัสคนละ 400 บาท ทางด้านความสูญเสียและความเสียหาย กองทัพบกเสียหายประมาณ 6,000,000 บาท กองทัพเรือเสียหายมากที่สุด เป็นทรัพย์สินประมาณ 5,000,000 บาท ทั้งนี้ ไม่นับรวมมูลค่าเสียหายของเรือหลวงศรีอยุธยาและเรือคำณสินธุ์ที่อับปางลง เรือหลวงศรีอยุธยานั้นเป็นเรือรบที่เรียกว่าเรือปืนหนัก เป็นเรือที่สั่งต่อพิเศษจากประเทศญี่ปุ่น เรือคำณสินธุ์เป็นเรือขนาดเล็ก นอกจากนี้ กรมอุทกหารเรือยังถูกไฟไหม้วอด มีเรือเพลิงและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่สูญหายอีกจำนวนมาก เหล่าที่สูญเสียน้อยที่สุดคงเป็นกองทัพอากาศ ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็น “อัครวิญญูมาฆา” ที่ทำให้กบฏครั้งนี้จบลงเร็วขึ้น ส่วนกรมตำรวจเสียหายประมาณ 380,000 บาท งบประมาณที่ใช้ปราบกบฏมีมูลค่าเป็นเงินทั้งหมด 15 ล้านบาท⁹

ประกาศใช้กฏอัยการศึก

ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2494 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ได้ทรงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 152 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กับมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้กฏอัยการศึกทุกมาตราในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ตั้งแต่วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2494 เวลา 10.00 นาฬิกา เป็นต้นไป ความว่า

“โดยที่ทรงพระราชดำริว่า เนื่องจากมีเหตุจำเป็น เพื่อรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัยซึ่งจะมีมาจากภายนอกและภายในราชอาณาจักร

ฯลฯ

ฯลฯ

ประกาศ ณ วันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2494 เป็นปีที่ 6 ในรัชกาลปัจจุบัน”¹⁰

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฏอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลฯ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้กฏอัยการศึกฉบับนี้ เนื่องจากเพื่อรักษา

⁹ ศุภการ สิริไพศาล และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2552). *กบฏแมนฮัตตัน ฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

¹⁰ ประกาศใช้กฏอัยการศึก. (2494, 30 มิถุนายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 68 (ตอนที่ 41), หน้า 3.

ความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยซึ่งจะมีมาจากภายในราชอาณาจักร เนื่องจากในช่วงที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกฉบับนี้ เป็นช่วงที่มีกลุ่มนายทหารเรือพยายามก่อการยึดอำนาจการบริหารประเทศ แต่กระทำการไม่สำเร็จ ดังนั้น คำว่า “เหตุอันจำเป็น” ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกในครั้งนี้ คือเหตุจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศจากการก่อกบฏทางการเมืองภายในประเทศ

4) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้นำคณะทหารเข้าทำการรัฐประหารรัฐบาลของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี แต่ก็มีได้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในขณะนั้น คือรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2495¹¹

ความขัดแย้งอันนำมาสู่เหตุการณ์ดังกล่าว คือ มีสาเหตุมาจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งที่ประชาชนในกรุงเทพฯ จำนวนมากได้ทำการประท้วงเนื่องจากเห็นว่าเป็นการเลือกตั้งที่สกปรก เมื่อการประท้วงมากขึ้นต่อรัฐบาลใหม่ของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ตั้งขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้ใต้บังคับบัญชาฝ่ายทหารจึงพากันลาออกจากพรรคการเมืองรัฐบาล คือ พรรคเสรีมนังคศิลา ทั้งยังประชุมทหารที่คุมกำลังยื่นคำขาดให้รัฐบาลและสมาชิกสภาลาออกและให้ผู้สนับสนุนรัฐบาลคนสำคัญคือ พล.ต.อ.เผ่าศิริยานนท์ ซึ่งมีตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้นและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลาออกและเดินทางไปอยู่ต่างประเทศ ต่อมา ท่ามกลางความตึงเครียดทางการเมืองในกลางเดือน กันยายนในปีนั้น คณะทหารที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้ทำการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาลในเวลาหัวค่ำของวันที่ 16 กันยายน 2500

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 90 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 และมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ประกาศใช้กฎอัยการศึกทุกมาตราทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 เวลา 23.00 นาฬิกาเป็นไปดั่ง ตามข้อเสนอของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร โดยมี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ความว่า

¹¹ นรนิติ เศรษฐบุตร. (2555). “เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทย สมัย พ.ศ. 2475 – 2500”. บทความจากฐานข้อมูลการเมืองการปกครองสถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

“ด้วยมีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยแห่งราชอาณาจักร

ฯลฯ

ฯลฯ

ประกาศ ณ วันที่ 16 กันยายน พุทธศักราช 2500”¹²

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนพิจารณาแล้ว มีความเห็นว่า เหตุผลที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศใช้กฎอัยการศึกฉบับนี้ เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารในขณะนั้น ได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ดังนั้น คำว่า “เหตุอันจำเป็น” ในการประกาศใช้กฎอัยการศึกในครั้งนี้ คือ เหตุจำเป็นในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศจากการก่อรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

4.1.2 กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยคณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง

ถึงแม้ว่าตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 จะมีได้บัญญัติให้คณะผู้ยึดอำนาจการปกครองหรือคณะปฏิวัติ มีอำนาจในการประกาศใช้กฎอัยการศึก แต่ประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ผ่านมา มีการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยคณะผู้ยึดอำนาจการปกครองมาแล้วหลายครั้งด้วยกัน ดังนี้

1) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501

เหตุการณ์สำคัญ

หลังจากที่จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ รัฐประหารในปี พ.ศ. 2500 สัมรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้วได้มอบหมายให้พจน์ สารสิน เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อจัดการเลือกตั้ง มีการเลือกตั้งในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ต่อมา วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501 พลโท ถนอม กิตติขจร จึงขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ว่าการเมืองในรัฐสภาไม่สงบ เนื่องจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเรียกร้องเอาผลประโยชน์และมีการขู่ว่าจะหากไม่ได้ตามที่ร้องขอจะถอนตัวจากการสนับสนุนรัฐบาล เป็นต้น พลโท ถนอม กิตติขจร ไม่อาจควบคุมสถานการณ์ได้ ประกอบกับจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้เดินทางไปต่างประเทศเพื่อรักษาโรคประจำตัว เมื่อเดินทางกลับมา ในเช้าวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 พลเอก ถนอม กิตติขจรจึงเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชกราบบังคมทูลลาออกในเวลาเที่ยงของวันเดียวกัน แต่ยังไม่ได้รับประกาศให้แก่ประชาชนทราบโดยทั่วกัน จนกระทั่งเวลา 20.45 น. จึงได้มีการประกาศเรื่องพลเอกถนอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากนั้นในเวลา 21.00 น.¹³ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

¹² ประกาศใช้กฎอัยการศึก. (2500, 16 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 74 (ตอนที่ 76), หน้า 3.

¹³ นรินดี เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

ประกาศยึดอำนาจอีกครั้ง โดยอ้างถึงเหตุความมั่นคงของประเทศ ซึ่งมีลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังคุกคาม¹⁴ โดยมีคำสั่งคณะปฏิวัติให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ที่ใช้อยู่ขณะนั้น ยุบสภา ยกเลิกสถาบันทางการเมือง ได้แก่ พรรคการเมือง เป็นต้น

จากนั้นตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จนถึงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 คณะปฏิวัติได้มีประกาศคณะปฏิวัติออกมาทั้งหมด 57 ฉบับ มีสภาร่างรัฐธรรมนูญจากการแต่งตั้งไม่ใช่การเลือกตั้ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งมีเพียง 20 มาตราเท่านั้น ในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเพียง 14 คน โดยไม่มีรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง

รัฐประหารครั้งนี้เรียกได้ว่าเป็น การยึดอำนาจตัวเอง ก็ว่าได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ส่งผลให้จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์สามารถใช้อำนาจในตำแหน่งได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จากรัฐธรรมนูญ มาตรา 17 ที่ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีจัดการกับบุคคลที่ก่อความไม่สงบได้ทันที แล้วจึงค่อยแจ้งต่อสภา ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ก็ได้ใช้อำนาจหน้าที่อย่างเต็มที่ในการควบคุมสถานการณ์ของประเทศ เช่น การปราบปรามฝิ่น มีการเผาฝิ่นที่ท้องสนามหลวงเมื่อต้นเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2502 และเมื่อต้นเดือนพฤศจิกายน ปีเดียวกัน มีเหตุเพลิงไหม้ติดกันถึง 3 ครั้ง เป็นที่ฝั่งธนบุรี 2 ครั้ง และที่บางขุนพรหมอีก 1 ครั้ง ซึ่งเหตุการณ์ทั้งหมดนี้ จอมพลสฤษดิ์เป็นผู้อำนวยการดับเพลิงเอง ต่อมาได้มีการจับกุมผู้วางเพลิงได้ทั้งหมด 3 ราย เป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งทั้งหมดยอมรับว่ารับจ้างมาเพื่อวางเพลิง จึงมีคำสั่งตามมาตรา 17 ให้ประหารชีวิตบุคคลทั้ง 3 ในที่สาธารณะ¹⁵

คณะปฏิวัติสิ้นสุดลงเมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญเสนอชื่อจอมพลสฤษดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“เพื่อรักษาสถานการณ์และความสงบเรียบร้อยของประชาชนทั่วประเทศ คณะปฏิวัติจึงประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 20 ตุลาคม 2501 เวลา 21.13 นาฬิกา เป็นต้นไป ประกาศ ณ วันที่ 20 ตุลาคม 2501”¹⁶

¹⁴ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2. (2501, 20 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 75 (ตอนที่ 81), หน้า 5.

¹⁵ นรนิติ เศรษฐบุตร. (2553, 15 ตุลาคม). 20 ตุลาคม คอด้มนั้ส่วนร่วมสังคัฒไทย. *เดลินิวส์*, หน้า 6.

¹⁶ ประกาศใช้กฎอัยการศึก. (2501, 20 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 75 (ตอนที่ 81), หน้า 17.

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะปฏิวัติประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะปฏิวัติมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

2) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514

เหตุการณ์สำคัญ

จอมพลถนอม กิตติขจร ได้รัฐประหารรัฐบาลของตนเอง ในเวลา 19.00 น. ของวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514¹⁷ สาเหตุสืบเนื่องมาจากการที่สมาชิกพรรคสหประชาไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 นำโดย นายยวง เอี่ยมสีลา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุดรธานี ได้เรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนต่าง ๆ ตามที่จอมพลถนอม ได้เคยสัญญาไว้ในช่วงเลือกตั้ง เมื่อไม่ได้รับการตอบแทนดังที่สัญญาไว้ ส.ส.เหล่านี้ได้ต่างพากันเรียกร้องต่าง ๆ นานา¹⁸ โดยมีคำปรารภในการยึดอำนาจตัวเองในครั้งนี้ว่า

“ภัยที่คุกคามประเทศและราชบัลลังก์ สถานการณ์ภายใน ความวุ่นวายทั้งภายในและภายนอกสภานิติบัญญัติ การนัดหยุดงานของกรรมกร การเดินขบวนของนักศึกษา การแก้ไขสถานการณ์ถ้าจะดำเนินการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญย่อมไม่ทันต่อเหตุการณ์ จึงจำเป็นต้องใช้การยึดอำนาจการปกครองเพื่อให้สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้โดยเฉียบขาดและจับปล้น”

จากนั้นประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 3 ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2511 ที่ใช้อยู่ก่อนหน้านั้น และยกเลิกรัฐสภา ยกเลิกพรรคการเมืองและประกาศกฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 เวลา 20.11 น.¹⁹ และห้ามจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นอีก²⁰

คณะปฏิวัติครองอำนาจในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2515 จึงประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 ให้ข้าราชการประจำดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้และตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีมติให้จอมพลถนอมเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป ซึ่งในรัฐธรรมนูญการปกครองฯ ฉบับนี้มีการนำเอารัฐธรรมนูญมาตรา 17 กลับมาใช้อีกครั้งเหมือนยุคของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ให้

¹⁷ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 1. (2514, 18 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 88 (ตอนที่ 124), หน้า 1.

¹⁸ เรืองศักดิ์ กำธร. (2545). *กินอยู่เรียบง่ายสบายแบบชาวบ้าน ชวน หลีกภัย ลูกแม่ค้าขายพุงปลา*. กรุงเทพฯ: เพ็ญอักษร. หน้า 168.

¹⁹ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2. (2514, 18 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 88 (ตอนที่ 124), หน้า 3.

²⁰ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9. (2514, 20 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 88 (ตอนที่ 126), หน้า 3.

อำนาจนายกรัฐมนตรีเต็มที่ในการสั่งการใด ๆ อันเนื่องจากเหตุที่กระทบต่อความมั่นคงของราชอาณาจักร โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร หรือ มีกฎหมายฉบับใด ๆ มารองรับ

จอมพลถนอม กิตติขจร ได้รวบอำนาจไว้แต่เพียงผู้เดียว ท่ามกลางความไม่พอใจของนิสิต นักศึกษาและประชาชนโดยทั่วไป ที่ไม่มีรัฐธรรมนูญการปกครองอย่างถาวรมาตั้งแต่รัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2501 (สมัยจอมพลสฤษดิ์) แล้ว ซึ่งกว่าที่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2511 ที่ถูกยกเลิกไปในการปฏิวัติครั้งนี้ก็ต้องใช้เวลาร่างนานถึง 10 ปี ประกอบกับพฤติกรรมทุจริตต่าง ๆ ในรัฐบาล ก็กลายเป็นสาเหตุให้เกิด เหตุการณ์ 14 ตุลา ในอีก 2 ปี ต่อมา²¹

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยของประชาชนทั่วประเทศ คณะปฏิวัติจึงประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 เวลา 20.11 นาฬิกา เป็นต้นไป

๑๗๑

๑๗๑

ประกาศ ณ วันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2514”²²

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะปฏิวัติประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะปฏิวัติมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

3) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

เหตุการณ์สำคัญ

ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เวลา 18.00 น. ได้เกิดรัฐประหารขึ้น²³ อันเนื่องจากเหตุการณ์การสังหารหมู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ที่เกิดขึ้นมาตลอดช่วงวันนั้นที่เรียกว่า เหตุการณ์ 6 ตุลา รัฐบาลพลเรือน โดย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชนายกรัฐมนตรีและ

²¹ นรนิติ เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

²² ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2. (2514, 18 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 88 (ตอนที่ 124), หน้า 3.

²³ แถลงการณ์ของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน. (2519, 6 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 93 (ตอนที่ 120), หน้า 1.

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ไม่อาจควบคุมสถานการณ์ให้อยู่ในความสงบเรียบร้อยได้ คณะนายทหาร 3 เหล่าทัพและอธิบดีกรมตำรวจ นำโดย พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครองไว้ โดยใช้ชื่อว่า คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้แต่งตั้งให้นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยนายทหารในคณะปฏิรูปการปกครองได้เปลี่ยนสถานะของตัวเองเป็น **สภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน** มีสมาชิก 340 คน ทำหน้าที่เหมือนรัฐสภาและฝ่ายนิติบัญญัติ ให้การสนับสนุนรัฐบาลนายธานินทร์ โดยที่คณะรัฐมนตรีนายธานินทร์มีรัฐมนตรี 17 คนเท่านั้น และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมได้แก่ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ นั่นเอง ซึ่งนายธานินทร์ได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนต่อมาว่า รัฐบาลเสมือนหอยที่อยู่ในเปลือก โดยมีนัยถึงเป็นรัฐบาลที่มีคณะนายทหารคอยให้ความคุ้มกัน จึงได้รับฉายาว่า รัฐบาลหอย²⁴

รัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ดำเนินนโยบายทางการเมืองชาวจัด มีการจับกุมและทำร้ายผู้ที่สงสัยว่าอาจกระทำการเป็นคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงโดยอาศัยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 มาตรา 21 จึงทำให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสูงสุด²⁵

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 พลเรือเอกสงัด ชลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยของประชาชนทั่วประเทศ คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินจึงประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม 2519 เวลา 19.10 นาฬิกา เป็นต้นไป และให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑๓๑

๑๓๑

²⁴ “รัฐบาลหอย” เป็นฉายาที่สื่อมวลชนใช้ขนานนามคณะรัฐมนตรีที่มี นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาจากการแต่งตั้งโดยคณะรัฐประหารที่เรียกตนเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ในปี 2519 โดยมีพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น เป็นหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ด้วยการยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 จึงถูกยกเลิกไป เมื่อนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งรับราชการเป็นข้าราชการตุลาการในตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาในขณะนั้น ได้ชื่อว่าเป็นพวก “ชาวจัด” คนหนึ่ง ไม่เห็นด้วยกับการปกครองของกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง จึงได้รับการแต่งตั้งจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินภายหลังจากการยึดอำนาจโดยใช้กำลังทหารให้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยใช้นโยบายชาวจัดเข้าบริหารราชการแผ่นดิน.

²⁵ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2548). *ชีวิลิขิต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช. หน้า 90.

ประกาศ ณ วันที่ 6 ตุลาคม พุทธศักราช 2519”²⁶

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

4) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 ได้เกิดรัฐประหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ ยึดอำนาจรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร สาเหตุเนื่องจากการที่คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่นำโดย พล.ร.อ.สงัด ได้ทำการรัฐประหารเมื่อปี พ.ศ. 2519 และแต่งตั้งให้ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี โดยรัฐบาลนายธานินทร์มีภารกิจสำคัญที่จะต้องกระทำคือ การปฏิรูปการเมืองภายในระยะเวลา 12 ปี ซึ่งทางคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเห็นว่าล่าช้าเกินไป ประกอบกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในประเทศยังไม่สงบดี ดังนั้นจึงทำการรัฐประหารซ้ำอีกครั้ง ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นการ รัฐประหารตัวเอง เพื่อกระชับอำนาจก็ว่าได้

ผลจากการยึดอำนาจคือ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2519 ที่ใช้อยู่ขณะนั้น และมาใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2520 แทน จนกระทั่งถึงวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2521 จึงมาใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร พ.ศ. 2521 แทน และได้แต่งตั้ง พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุดคนใหม่เป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 15 เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 แล้ว รัฐบาลพล.อ.เกรียงศักดิ์ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2522 หลังจากการเลือกตั้งแล้ว พล.อ.เกรียงศักดิ์ ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากรัฐสภาให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีก ทั้งนี้เพราะวุฒิสมาชิกซึ่งมีจำนวน 3 ใน 4 ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนในการกำหนดผู้ที่จะเป็นรัฐบาลด้วย วุฒิสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งนี้คือผู้ที่กลุ่มที่มีอำนาจอยู่ในขณะนั้นเป็นผู้เสนอชื่อ ดังนั้นจึงสนับสนุน พล.อ.เกรียงศักดิ์ ซึ่งได้รับการวางตัวเป็นผู้นำของกลุ่ม²⁷

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริหารประเทศภายใต้ระบบรัฐสภา ซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 301 คนมาจากการเลือกตั้งมีส่วนในการควบคุมรัฐบาลอยู่บ้าง ยังดำเนินไปได้ไม่ครบปี

²⁶ คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 1. (2519, 6 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 93 (ตอนที่ 120), หน้า 6.

²⁷ นรนิติ เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

พล.อ.เกรียงศักดิ์ ซึ่งเกษียณจากการเป็นทหารประจำการแล้วก็พบมรสุมการเมืองและวิกฤตเศรษฐกิจ อันเนื่องมาจากน้ำมันที่ขึ้นราคา โดยถูกกลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายค้าน 5 พรรคนำโดยหม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคมยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี กำหนดจะเปิดอภิปรายในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 แต่ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ได้ประกาศลาออกเสียก่อนเมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 กลางที่ประชุมรัฐสภาเมื่อ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ลาออกแล้วจึงมีการเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ระหว่าง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบก และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม กับ หม่อมราชวงศ์ศึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรคกิจสังคม ซึ่งที่ประชุมรัฐสภาได้เลือกพลเอกเปรมเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น โดยได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 พลเรือเอกสงัด ชะลออยู่ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“ตามที่ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติว่า คณะปฏิวัติซึ่งประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจ และพลเรือน ได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศไว้เรียบร้อยแล้วนั้น เพื่อความเรียบร้อยในการปกครองประเทศ คณะปฏิวัติจึงให้

๑๓๑

๑๓๑

5) คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ที่ประกาศใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 6 ตุลาคม พุทธศักราช 2519 และคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินคดี ให้ยังคงใช้บังคับต่อไป

๑๓๑

๑๓๑

ประกาศ ณ วันที่ 20 ตุลาคม พุทธศักราช 2520”²⁸

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะปฏิวัติประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะปฏิวัติมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

²⁸ ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 2. (2520, 20 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 94 (ตอนที่ 98), หน้า 10.

5) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

เหตุการณ์สำคัญ

ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เวลา 11.30 น. คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) (National Peace Keeping Council - NPKC) นำโดยพลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ได้รัฐประหารรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี

พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ในฐานะหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติก็ได้อ่านแถลงการณ์ฉบับที่ 1 ซึ่งแจ้งเหตุผลของการกระทำในเวลาต่อมา ดังนี้

ประการที่ 1 พฤติการณ์ฉ้อราษฎร์บังหลวง คณะผู้บริหารประเทศได้นโยโอกาสอาศัยอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองแสวงหาประโยชน์ให้แก่ตนเองและพรรคพวกอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน จนเป็นเรื่องปรกติธรรมดาของรัฐมนตรีเกือบทุกคนที่ต้องแสวงหาเงินเพื่อสร้างฐานะความร่ำรวยเป็นฐานอำนาจทางการเมือง ทั้งที่รู้อยู่แก่ใจมีการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างกว้างขวางในหมู่รัฐมนตรีรวมทั้งข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจระดับสูงบางคนก็ตาม แต่นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้ารัฐบาลกลับไม่เอาใส่ที่แก้ไขอย่างจริงจังกลับแสดงความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาด้วยการยืนยันว่า หากพบผู้ใดประพฤติมิชอบให้เอาใบเสร็จมายืนยันด้วย

ประการที่ 2 ข้าราชการการเมือง ใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงราชการประจำผู้สื่อข่าว สุจริต ผู้ไม่ยอมตกเป็นเครื่องมือนักการเมือง รับราชการไม่เจริญก้าวหน้า ถูกข่มเหงรังแก หากไม่ยินยอมเป็นพรรคพวก หลายท่านต้องลาออกราชการ

ประการที่ 3 รัฐบาลเป็นเผด็จการทางรัฐสภา นายกรัฐมนตรีในฐานะหัวหน้าพรรค รัฐบาลได้ร่วมมือพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล รวมทั้งคณะที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีบ้านพิษณุโลก ใช้อุบายอันแยบยลทางการเมืองสร้างภาพลวงตาประชาชนว่าเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แล้วพลิกเพลงหาประโยชน์เป็นที่ประจักษ์ชัดโดยทั่วไป แท้จริงแล้วใช้ผลประโยชน์เป็นตัวนำการเมือง ระดับรัฐมนตรีที่ทำหน้าที่บริหาร รวมทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นฝ่ายนิติบัญญัติ นำประเทศไปสู่การปกครองระบอบเผด็จการทางรัฐสภาเมื่อเป็นเช่นนี้ การวางตัวบุคคลในตำแหน่งสำคัญทั้งทางการเมืองและข้าราชการประจำจึงตกอยู่กับพรรคพวกนายกรัฐมนตรีนทั้งสิ้น เป็นช่องทางที่ก่อให้เกิดการกอบโกยผลประโยชน์ จึงนับว่าเป็นภัยอันตรายอย่างยิ่งต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ประการที่ 4 การทำลายสถาบันทางทหาร ทหารเป็นสถาบันข้าราชการประจำเพียงสถาบันเดียวที่ไม่ยอมตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองของนักการเมือง จากสภาพโดยรวมทั่วไปจะเห็นว่ารัฐบาลได้เผชิญหน้ากับฝ่ายทหารมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นกรณีลิตเติ้ลค็อก รถวิทยุสื่อสารเคลื่อนที่ การไม่ปลด ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง จากการเป็นรัฐมนตรีตามสัญญาสุภาพบุรุษ

ประการที่ 5 การบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ เมื่อปี 2525 ประมาณ 9 ปีเศษที่ผ่านมา พลตรีมนูญ รูปขจร และพรรคพวกได้บังอาจคบคิดวางแผนทำลายล้างราชวงศ์จักรีเพื่อล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่แบบที่ตนเองและคณะได้กำหนดไว้ การวางแผนการชั่วร้ายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ พลตรีมนูญ รูปขจรและพรรคพวกถึง 43 คนถูกจับกุมในที่สุดและได้รับการช่วยเหลือจากกลุ่มคณะบุคคลที่มีอิทธิพลทางการเมืองให้ได้รับการประกันตัวจนสามารถก่อการปฏิวัติได้อีกสามครั้ง

จากเหตุผลและความจำเป็นทั้งห้าประการ คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติไม่สามารถที่จะปล่อยให้ภาวะระส่ำระสายของชาติบ้านเมืองเกิดขึ้นรุนแรงต่อไปอีกได้ เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเข้าควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ และคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติจะดำเนินการจัดระบอบการบริหารราชการแผ่นดินให้กลับสู่สภาพปรกติโดยเร็วที่สุด²⁹

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ หัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยให้เกิดขึ้นกับประชาชนทั้งประเทศ คณะรักษาความสงบเรียบร้อย จึงประกาศใช้กฏอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เวลา 11.30 น.เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534”³⁰

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

²⁹ กองบรรณาธิการมติชน. (2549). 289 *ข่าวดัง 3 ทศวรรษหนังสือพิมพ์มติชน พ.ศ. 2521-2549*. กรุงเทพฯ: มติชน. หน้า 424.

³⁰ ประกาศคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร. (2534, 23 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 108 (ตอนที่ 32), หน้า 15.

6) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2549

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 เป็นวันที่คณะทหารที่เรียกตัวเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ที่มี พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน เป็นหัวหน้าได้ยึดอำนาจรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ในขณะที่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เดินทางไปประชุมสหประชาชาติที่สหรัฐอเมริกา ดังปรากฏในแถลงการณ์ของคณะผู้ยึดอำนาจว่า³¹

“...การบริหารราชการแผ่นดินโดยรัฐบาลรักษาการปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง แบ่งฝ่าย สลายความรู้รักสามัคคีของคนในชาติ อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ชาติไทย ต่างฝ่ายต่างมุ่งหวังเอาชนะด้วยวิธีการหลากหลายรูปแบบ และมีแนวโน้มว่าทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยประชาชนส่วนใหญ่เคลือบแคลงสงสัยการบริหารราชการแผ่นดิน อันส่งผลไปในทางทุจริตประพฤติมิชอบอย่างกว้างขวาง หน่วยงาน องค์กรอิสระถูกรวบงำทางการเมืองไม่สามารถสนองตอบเจตนารมณ์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ทำให้การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเกิดปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ตลอดจนหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่เคารพเทิดทูนของปวงชนชาวไทยอยู่บ่อยครั้ง จึงมีความจำเป็นต้องยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน...”

การยึดอำนาจในครั้งนี้ทำให้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 สิ้นสุดลงตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 หลังจากนั้นมาระยะเวลาหนึ่งทางคณะปฏิรูปฯ ก็ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 เป็นธรรมนูญในการปกครองประเทศ และตั้งรัฐบาลชุดใหม่ที่มี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2549 จึงได้ดำเนินการเพื่อจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 100 คน ให้จัดการร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จภายในเวลา 180 วัน ซึ่งการดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ก็เสร็จได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดและได้นำเสนอขอประชามติของประชาชน ซึ่งประชามติของประชาชนในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ก็ได้เห็นชอบ และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แทนรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 จนนำไปสู่การเลือกตั้งทั่วไปกันใหม่อีกครั้งในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งผลการเลือกตั้งถือว่าเป็นการตัดสินใจของประชาชน และนำไปสู่การมี

³¹ นรมิตี เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

รัฐบาลใหม่ของพรรคพลังประชาชน ที่มีนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชนเป็น นายกรัฐมนตรี

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน หัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“ตามที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินเป็นที่เรียบร้อย ตามที่ได้ประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว นั้น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ให้เกิดกับประชาชนทั้งประเทศ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จึงประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และให้ยกเลิกการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ลงวันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2549 ตั้งแต่วันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2549 เวลา 21.05 น.

ประกาศ ณ วันที่ 19 กันยายน พุทธศักราช 2549”³²

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตน เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มิได้อ้าง “เหตุอันจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 อีกทั้งการประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว มิได้ประกาศโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายแต่อย่างใด

7) ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557

เหตุการณ์สำคัญ

วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16:30 น. เกิดรัฐประหารในประเทศไทยขึ้นโดย คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะ รัฐประหาร โค่นรัฐบาลรักษาการนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล นับเป็นรัฐประหารครั้งที่ 13 ในประวัติศาสตร์ไทย รัฐประหารดังกล่าวเกิดขึ้นหลังวิกฤตการณ์การเมืองซึ่งเริ่มเมื่อเดือนตุลาคม 2556 เพื่อคัดค้านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมฯ และอิทธิพลของทักษิณ ชินวัตร ในการเมืองไทย

³² ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. (2549, 20 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 123 (ตอนที่ 95 ก), หน้า 3.

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ตั้งแต่เวลา 16.30 น. กองทัพบกตั้งกองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) และให้ยกเลิกลูกศูนย์อำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อย (ศอ.รส.) ที่รัฐบาลยังลักษณะตั้งขึ้น กอ.รส. ใช้วิธีการปิดควบคุมสื่อ ตรวจสอบพิจารณาเนื้อหาบนอินเทอร์เน็ต และจัดประชุมเพื่อหาทางออกวิกฤตการณ์การเมืองของประเทศ แต่การประชุมไม่เป็นผล จึงเป็นข้ออ้างรัฐประหารครั้งนี้³³

ภายหลังรัฐประหาร มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลงยกเว้นหมวด 2 คณะรัฐมนตรีรักษาการหมดอำนาจ ตลอดจนให้ยุบวุฒิสภา จนเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2557 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งให้มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา วันที่ 21 สิงหาคม 2557 สภามีมติเลือกพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาเป็นนายกรัฐมนตรี

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ความว่า

“ตามที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ยึดอำนาจการปกครอง ตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 เวลา 16.30 น. เพื่อให้การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและนำความสงบสุขกลับคืนสู่ประชาชนทุกกลุ่มทุกฝ่ายโดยเร็ว จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักรตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 เวลา 16.30 น. เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 12 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557”³⁴

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 นั้น เหตุผลเนื่องจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติมีความประสงค์ให้การยึดอำนาจการปกครองประเทศของตนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แม้ว่าในประกาศดังกล่าวจะอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4³⁵ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก

³³ นรนิติ เศรษฐบุตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 3.

³⁴ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 2/2557 เรื่อง การประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร. (2557, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 (ตอนพิเศษ 84 ง), หน้า 1.

³⁵ มาตรา 4 เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใดให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีกำลังอยู่ได้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารนั้น ได้แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด.

พระพุทธศักราช 2457 ก็ตาม แต่การอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกนั้น พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ซึ่งมีตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้นจึงมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้เฉพาะทั่วทั้งเขตพื้นที่กองทัพภาค มณฑลทหารบก และจังหวัดทหารบก หรือเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของพื้นที่ดังกล่าวเท่านั้น ไม่มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร ซึ่งเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์แต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น แม้ว่าจะมีการอ้างอำนาจตามกฎหมายดังกล่าว แต่ก็เป็นการออกประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าประกาศใช้กฎอัยการศึกนี้จะมิได้ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ก็ตาม แต่ก็ได้รับการยอมรับว่า เป็นการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ ถือเป็นข้อยกเว้นตามหลักการว่า หัวหน้าคณะปฏิวัติหรือคณะรัฐประหารที่ทำการยึดอำนาจการปกครองประเทศเป็นผลสำเร็จย่อมเป็นผู้มีอำนาจปกครองบ้านเมือง ข้อความที่หัวหน้าของคณะปฏิวัติหรือคณะรัฐประหารได้สั่งบังคับประชาชนถือเป็นกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496³⁶, 1662/2505³⁷ ดังนั้น เมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร โดยอาศัยอำนาจประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติหรือคณะรัฐประหารอื่นอันถือเป็นกฎหมายพิเศษแล้ว นับแต่นั้นมา การใช้บทบัญญัติต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ก็สามารถกระทำได้ เพราะถือได้ว่ามีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้ว และเมื่อจะเลิกใช้กฎอัยการศึกในกรณีนี้ ก็ย่อมอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ เช่น พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2558 โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 5³⁸ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 เป็นบทอาศัยอำนาจในการออกประกาศนี้³⁹

³⁶ ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาโดยสรุปว่า “...ข้อเท็จจริงได้ความว่าใน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศได้เป็นผลสำเร็จ การบริหารประเทศชาติในลักษณะเช่นนี้ คณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง แก้ไข ยกเลิกและออกกฎหมายตามระบบแห่งการปฏิวัติเพื่อบริหารประเทศชาติต่อไป มิฉะนั้นประเทศชาติจะตั้งด้วยความสงบไม่ได้ ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2490 จึงเป็นกฎหมายอันสมบูรณ์...”

³⁷ ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาโดยสรุปว่า “ในเมื่อ พ.ศ. 2501 คณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจการปกครองได้เป็นผลสำเร็จ หัวหน้าคณะปฏิวัติย่อมเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง ข้อความที่หัวหน้าคณะปฏิวัติสั่งบังคับประชาชน ก็ต้องถือว่าเป็นกฎหมาย แม้พระมหากษัตริย์จะมีได้ทรงตราออกมาด้วยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร หรือสภานิติบัญญัติของประเทศก็ตาม...”

³⁸ มาตรา 5 การที่จะเลิกใช้กฎอัยการศึกแห่งใดนั้น จะขึ้นไปได้ต้องมีประกาศกระแส พระบรมราชโองการเสมอ.

³⁹ ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก. (2558, 1 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 132 (ตอนที่ 25 ก), หน้า 1.

4.1.3 กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยผู้บัญชาการทหารบก

ผู้บัญชาการทหารบกมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วทั้งเขตพื้นที่กองทัพภาค มณฑล ทหารบก และจังหวัดทหารบก หรือเพียงส่วนหนึ่งส่วนใดของพื้นที่ดังกล่าวเมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ซึ่งที่ผ่านมา ผู้บัญชาการทหารบกเคยใช้อำนาจตามกฎหมายประกาศใช้กฎอัยการศึกเพียงครั้งเดียว คือ ประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ดังนี้

เหตุการณ์สำคัญ

ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ได้เกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดชขึ้น นำโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหม เป็นหัวหน้าฝ่ายทหารนำกำลังทหารจากหัวเมือง ภาคอีสานล้มล้างการปกครองของรัฐบาล นับเป็นการกบฏครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 สาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างระบอบเก่ากับระบอบใหม่ จากข้อโต้แย้งในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้เสนอ และถูกมองว่าเป็น “คอมมิวนิสต์” ขบวนการสำคัญที่สุดคือข้อโต้แย้งในเรื่องพระเกียรติยศและพระราชอำนาจของ พระมหากษัตริย์ในระบอบใหม่ เป็นผลนำไปสู่การนำกำลังทหารก่อกบฏโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช อันเป็นที่มาของชื่อ “กบฏบวรเดช” โดยในที่สุดฝ่ายรัฐบาลสามารถปราบปรามคณะกบฏลงได้ ส่วนพระองค์เจ้าบวรเดชหัวหน้าคณะกบฏและพระชายาได้หนีไปยังประเทศกัมพูชา

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2476 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ ความว่า

“อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 4 ซึ่งมีความว่า เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใด ให้ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ที่นั้นซึ่งมีกำลังอยู่ได้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้นั้น

บัดนี้ได้เกิดมีการจลาจลขึ้นในจังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ ซึ่งฝ่ายทหารมีความจำเป็นต้องใช้อำนาจและกำลังทหารเข้าทำการระงับปราบปรามเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย

ฯลฯ

ฯลฯ

ประกาศ ณ วันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2476”⁴⁰

⁴⁰ ประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่จังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ. (2476, 12 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 50, หน้า 597.

ต่อมา นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา ผู้บัญชาการทหารบก ได้ประกาศแก้ไข กำหนดเขตในประกาศกฎอัยการศึก ลงวันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2476 ความว่า

“ตามประกาศกฎอัยการศึก ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476 กำหนดเขตท้องที่อยู่ในอำนาจ ตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึกว่า “จังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ” นั้น ให้แก้ไขใหม่ว่า “ในท้องที่มณฑลกรุงเทพฯ กับมณฑลอยุธยา”⁴¹

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่ผู้บัญชาการทหารบกประกาศใช้กฎอัยการศึก ในท้องที่มณฑลกรุงเทพฯ กับมณฑลอยุธยา ตั้งแต่วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2476 เวลา 14.15 นาฬิกา เป็นต้น ไปนั้น เนื่องจากในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ได้เกิดเหตุจลาจลขึ้นจากกบฏบวรเดชในพื้นที่ จังหวัดใหญ่ทหารบกกรุงเทพฯ ถือเป็นเหตุที่ผู้บัญชาการทหารบกมีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกตาม ความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 ประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าว จึงมิได้อาศัย “เหตุจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457

4.1.4 กฎอัยการศึกที่ประกาศโดยแม่ทัพภาค

1) ประกาศกองทัพภาคที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกในบางพื้นที่ ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547

เหตุการณ์สำคัญ

ในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุเผาโรงเรียน 20 แห่ง ในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเชื่อว่าเป็นการเบี่ยงเบนความสนใจเพื่อปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ทำให้ทหารเสียชีวิต 4 นาย และได้อาวุธปืนไปกว่า 413 กระบอก⁴² ทำให้รัฐบาลเสียหายอย่างมาก พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ไม่พอใจเป็นอย่างมาก ตำหนิทหารที่ไม่ระมัดระวัง ถึงกับพูดว่า “ถ้าคุณมีกองทหารทั้งกองพันอยู่ที่นั่น แต่คุณก็ยังไม่ระวังตัว ถ้าอย่างนั้นก็สมควรตาย”⁴³ ซึ่งเหตุการณ์นี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

⁴¹ ประกาศแก้ไขกำหนดเขตในประกาศกฎอัยการศึก ลงวันที่ 12 ตุลาคม พุทธศักราช 2476. (2476, 12 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 50, หน้า 598.

⁴² นาซีเอระ เจอะสะ. (2557). *10 ปีปล้นปืน 10 ปีไฟใต้ ตามไปดูชุมชนรอบค่ายปีเหล็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักข่าวอิสรာ.

⁴³ ชเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2549). *ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 42-43.

ประกาศใช้กฎอัยการศึก

ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 พลโทพงษ์ศักดิ์ เอกบรรณสิงห์ แม่ทัพภาคที่ 4 ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส เฉพาะอำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ อำเภอดากใบ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอเย็งอ และอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดปัตตานีเฉพาะอำเภอกะพ้อ และจังหวัดยะลา เฉพาะอำเภอรามัน ตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 เวลา 18.00 นาฬิกาเป็นต้นไป ความว่า

“ด้วยปรากฏการณ์จลาจลร้ายแรง เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรในเขตพื้นที่กองทัพภาคที่ 4 อันเป็นเหตุจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 เพื่อรักษาความเรียบร้อยปราศจากภัยแห่งราชอาณาจักรในการระงับปราบปราม กลุ่มโจรก่อการร้าย และกลุ่มบุคคลผู้ก่อความไม่สงบ รวมทั้งรักษาความสงบเรียบร้อยในเขตพื้นที่

ฯลฯ

ฯลฯ

ประกาศ ณ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 เวลา 18.00 นาฬิกา”⁴⁴

ต่อมาในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ตามประกาศกองทัพภาค 4 ดังกล่าว⁴⁵

วิเคราะห์เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่แม่ทัพภาคที่ 4 ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ของจังหวัดนราธิวาส เฉพาะอำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ อำเภอดากใบ อำเภอสุไหงปาดี อำเภอเย็งอ และอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดปัตตานีเฉพาะอำเภอกะพ้อ และจังหวัดยะลาเฉพาะอำเภอรามัน ตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 เวลา 18.00 นาฬิกาเป็นต้นไปนั้น เนื่องจากในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุเผาโรงเรียน 20 แห่ง ในจังหวัดนราธิวาส ถือเป็นเหตุจลาจลร้ายแรง เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรในเขตพื้นที่กองทัพภาคที่ 4 แม่ทัพภาคที่ 4 จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ดังกล่าว การประกาศใช้กฎอัยการศึกนี้จึงมิได้อาศัย “เหตุจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457

⁴⁴ ประกาศกองทัพภาคที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 มิได้นำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่เป็นกรณีที่ได้มีการนำรายงานรัฐบาลทราบแล้วในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2547.

⁴⁵ ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก. (2548, 21 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 122 (ตอนที่ 59 ก), หน้า 1.

2) ประกาศกองทัพภาคที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกในบางพื้นที่ ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2547

ภายหลังจากการประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา เฉพาะอำเภอบาเจาะ อำเภอรือเสาะ อำเภอดากใบ อำเภอสุโขทัย อำเภอโขงเจียม และอำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดปัตตานี เฉพาะอำเภอกะพ้อ และจังหวัดยะลา เฉพาะอำเภอรามัน ตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 เวลา 18.00 นาฬิกา เป็นต้นไปนั้นแล้ว ปรากฏว่ายังมีการก่อเหตุความไม่สงบในอีกหลายพื้นที่ พลโทพงษ์ศักดิ์ เอกบรรณสิงห์ แม่ทัพภาคที่ 4 จึงได้ประกาศใช้กฎอัยการศึก ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2547 ความว่า

“ตามที่ได้มีประกาศใช้กฎอัยการศึก ตามประกาศกองทัพภาคที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ ลงวันที่ 5 มกราคม 2547 ไปแล้วนั้น แต่เนื่องจากสถานการณ์ยังไม่คลี่คลายไปในทางที่ดี เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในพื้นที่จึงมีความจำเป็นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกขยายเพิ่มเติมในพื้นที่

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 จึงให้ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา อำเภอเมือง อำเภอกวนโดน อำเภอละงู อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอยะหริ่ง อำเภอมายอ อำเภอยะรัง อำเภอแม่ลาน อำเภอสาขบุรี อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอไม้แก่น และอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง และกิ่งอำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ตั้งแต่วันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2547 เวลา 18.00 นาฬิกา เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 26 มกราคม พุทธศักราช 2547 เวลา 18.00 นาฬิกา⁴⁶

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่า การที่แม่ทัพภาคที่ 4 ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา อำเภอเมือง อำเภอกวนโดน อำเภอละงู อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล อำเภอเมือง อำเภอหนองจิก อำเภอยะหริ่ง อำเภอมายอ อำเภอยะรัง อำเภอแม่ลาน อำเภอสาขบุรี อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอโคกโพธิ์ อำเภอไม้แก่น และอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี อำเภอเมือง และกิ่งอำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ตั้งแต่วันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2547 เวลา 18.00 นาฬิกา เป็นต้นไป โดยประกาศเพิ่มเติมพื้นที่ใช้กฎอัยการศึกจากประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 นั้น เนื่องจากในพื้นที่ที่ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกดังกล่าวแล้ว ได้เกิดเหตุการก่อความไม่สงบในหลายพื้นที่ ถือเป็นเหตุจลาจลร้ายแรง เป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรในเขตพื้นที่

⁴⁶ ประกาศกองทัพภาคที่ 4 เรื่อง การใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2547 มิได้นำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่เป็นกรณีที่ได้มีการนำรายงานรัฐบาลทราบแล้วในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2547.

กองทัพภาคที่ 4 แม่ทัพภาคที่ 4 จึงอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 ประกาศใช้กฎอัยการศึกในบางเขตพื้นที่ดังกล่าว การประกาศใช้กฎอัยการศึกนี้จึงมิได้อาศัย “เหตุจำเป็น” ตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457

4.2 วิเคราะห์การประกาศใช้กฎอัยการศึกตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์การประกาศใช้กฎอัยการศึกของราชอาณาจักรไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ คือศึกษาเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ของราชอาณาจักรไทยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวข้องในประมวลกฎหมายการป้องกันประเทศ (Code de la défense) ของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และ บทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านสงคราม (U.S.C. Title 50 – War and Nation Defense) และ สถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ตาม U.S.C. Title 42 เรื่อง Disaster Relief – Emergency Preparedness ของสหรัฐอเมริกา ดังนี้

4.2.1 เหตุอันเป็นเงื่อนไขในการประกาศใช้กฎอัยการศึก

สำหรับราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ได้บัญญัติสถานการณ์หรือกรณีที่จะประกาศใช้กฎอัยการศึกได้มีอยู่ 2 กรณี คือ

1) การประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อมีเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยอันเกิดจากภัยที่อาจจะมิมาจากภายนอกหรืออาจจะเกิดภายในราชอาณาจักร⁴⁷

2) การประกาศใช้กฎอัยการศึกเมื่อมีสงคราม หรือเมื่อมีการจลาจล⁴⁸

คำว่า “เหตุอันจำเป็น” ตาม (1) นั้น พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก ดังกล่าวฯ มิได้บัญญัติให้คำนิยาม ความหมาย หรือขอบเขตการใช้บังคับไว้ ซึ่งจากการศึกษาถึงการประกาศใช้กฎอัยการศึกของราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมา จำนวน 14 ครั้ง พบว่า เหตุอันจำเป็นในการประกาศใช้กฎอัยการศึกนั้น ได้แก่ เหตุจำเป็นเพื่อการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการรัฐประหาร ตลอดจนการก่อการจลาจลภายในประเทศ

ส่วนการประกาศใช้กฎอัยการศึกของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น จะกระทำได้ก็แต่ในกรณีที่กำลังจะเกิดภัยอันตรายจากสงครามจากต่างประเทศหรือจากการกบฏโดยใช้กำลังอาวุธเท่านั้น รัฐธรรมนูญดังกล่าวจะต้องกำหนดระยะเวลาการใช้บังคับและจะต้องระบุท้องที่ที่จะให้กฎอัยการศึกมีผลใช้บังคับด้วย

⁴⁷ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457.

⁴⁸ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457.

สำหรับกรณีของสหรัฐอเมริกา⁴⁹ ประธานาธิบดีมีอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเมื่อมีสถานการณ์ก่อการร้าย เหตุการณ์ที่กระทบต่อความมั่นคง และความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านสงคราม (U.S.C. Title 50 – War and Nation Defense) และมีอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ตาม U.S.C. Title 42 เรื่อง Disaster Relief – Emergency Preparedness

ผู้เขียนวิเคราะห์แล้ว มีความเห็นว่าเนื้อหา ส่วนใหญ่ของบทบัญญัติที่เกี่ยวกับกฎอัยการศึกมีสาระสำคัญที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ มีความมุ่งหมายเพื่อจะรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ และจะใช้ในเหตุที่จำเป็นเพื่อการป้องกันภัยรุกรานทั้งที่มาจากภายนอกหรือภายในของประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงเงื่อนไขเหตุในการใช้อำนาจตามกฎหมายของทั้งสามประเทศดังกล่าวแล้ว สหรัฐอเมริกามีความแตกต่างตรงที่ประธานาธิบดีมีอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 มิได้บัญญัติให้อำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกในกรณีดังกล่าวได้

4.2.2 ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก

สำหรับราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ได้บัญญัติให้ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกแบ่งเป็น 2 บุคคล ได้แก่

1) พระมหากษัตริย์ ตามมาตรา 2⁴⁹ แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ซึ่งการดำเนินการประกาศในกรณีนี้จะต้องทำเป็นประกาศพระบรมราชโองการ และอาจจะประกาศให้ใช้กฎอัยการศึกได้ทั่วราชอาณาจักรหรือเฉพาะเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งก็ได้ และในประกาศดังกล่าวอาจจะกำหนดให้ใช้อำนาจในกฎอัยการศึกในทุกมาตราหรือบางมาตราหรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตราก็ได้ โดยการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จะต้องทำเป็นประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกซึ่งจะต้องมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการเสมอ

⁴⁹ มาตรา 2 เมื่อเวลาเกิดเหตุอันจำเป็นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยปราศจากภัย ซึ่งจะมาจากภายนอกหรือภายในราชอาณาจักรแล้ว จะได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้กฎอัยการศึกทุกมาตราหรือแต่บางมาตรา หรือข้อความส่วนใดส่วนหนึ่งของมาตรา ตลอดจนการกำหนดเงื่อนไขแห่งการใช้บทบัญญัตินั้นบังคับในส่วนใดส่วนใดของราชอาณาจักรหรือตลอดทั่วราชอาณาจักร และถ้าได้ประกาศใช้เมื่อใด หรือ ณ ที่ใดแล้ว บรรดาข้อความในพระราชบัญญัติหรือบทกฎหมายใด ๆ ซึ่งขัดกับความของกฎอัยการศึกที่ให้อำนาจบังคับต้องระงับและใช้บทบัญญัติของกฎอัยการศึกที่ให้อำนาจบังคับนั้นแทน.

2) ผู้บังคับบัญชาทหาร ตามมาตรา 4⁵⁰ แห่งพระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 ได้แบ่งแยกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่หนึ่ง ผู้บังคับบัญชาทหาร ณ ท้องที่ที่มีสงครามหรือการจลาจลเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งมีกำลังทหารอยู่ในบังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน หรือ

กรณีที่สอง ผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหาร ณ ท้องที่ที่มีสงครามหรือการจลาจลเกิดขึ้นแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องมีกำลังทหารอยู่ได้บังคับบัญชาถึงหนึ่งกองพันเท่านั้น และเมื่อได้ใช้อำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกภายในเขตอำนาจหน้าที่ของกองทหารที่ตนเป็นผู้บังคับบัญชาทหารอยู่นั้นแล้ว ต้องรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุดด้วย

ผู้บังคับบัญชาทหารที่จะประกาศใช้กฎอัยการศึกตามมาตรา 4 นี้ กฎหมายให้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกได้เฉพาะแต่ในเขตอำนาจหน้าที่เท่านั้น และ เมื่อประกาศใช้กฎอัยการศึกแล้วก็ต้องรีบรายงานให้รัฐบาลทราบโดยเร็วที่สุด

สำหรับกรณีสาธารณรัฐฝรั่งเศสการประกาศใช้กฎอัยการศึกจะต้องกระทำโดยคณะรัฐมนตรีโดยออกเป็นรัฐกฤษฎีกา⁵¹ เท่านั้น

ส่วนกรณีสหรัฐอเมริกาอำนาจประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในระดับสหพันธรัฐเป็นอำนาจของประธานาธิบดีตามรัฐธรรมนูญและตามบทบัญญัติของ U.S.C. การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินทั่วไป เช่น สถานการณ์ที่เกิดจากภัยธรรมชาติไม่ร้ายแรง และสามารถควบคุมได้ในระดับรัฐเป็นอำนาจของผู้ว่าการรัฐ (Governor) ที่จะประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินได้ตามกฎหมายของรัฐที่ไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา การใช้อำนาจดังกล่าวจะต้องถูกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยสภา Congress ในขั้นตอนการใช้อำนาจและการควบคุมการใช้อำนาจของประธานาธิบดีอย่างละเอียด

4.2.3 ระยะเวลาการใช้บังคับกฎอัยการศึก

สำหรับราชอาณาจักรไทยนั้นมิได้กำหนดระยะเวลาการใช้บังคับกฎอัยการศึกไว้ในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 แต่อย่างใด แต่เป็นดุลพินิจของผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกที่จะกำหนดระยะเวลาการใช้บังคับได้โดยแท้ อย่างไรก็ตาม การจะเลิกใช้บังคับกฎอัยการศึกในท้องที่แห่งใดนั้นย่อมจะต้องมีประกาศ พระบรมราชโองการเสมอ ตามมาตรา 5

⁵⁰ มาตรา 4 เมื่อมีสงครามหรือจลาจลขึ้น ณ แห่งใดให้ผู้บังคับบัญชา ทหาร ณ ที่นั้น ซึ่งมีก ลังอยู่ได้บังคับไม่น้อยกว่าหนึ่งกอง พัน หรือเป็นผู้บังคับบัญชาในป้อมหรือที่มั่นอย่างใด ๆ ของทหารมีอ านาจประกาศใช้กฎอัยการศึกเฉพาะในเขต อ านาจหน้าที่ของกองทหารนั้นได้ แต่จะต้องรีบรายงานให้รัฐบาล ทราบโดยเร็วที่สุด.

⁵¹ ทรงศักดิ์ รักศักดิ์สกุล. (2549). *การควบคุมฝ่ายปกครองในสถานการณ์ฉุกเฉิน*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 13.

แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งแตกต่างจากกรณีสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสบัญญัติไว้ในมาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญว่า เมื่อจะประกาศใช้กฎอัยการศึกเกิน 12 วัน จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

ส่วนกรณีของสหรัฐอเมริกา นั้น สถานการณ์ฉุกเฉินแห่งชาติที่ประกาศโดยประธานาธิบดี ตามบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการต่อต้านสงคราม (U.S.C. Title 50-War and Nation Defense) ภายในไม่เกิน 6 เดือน นับแต่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินแห่งชาติ หรือภายในไม่เกิน 6 เดือน นับแต่วันที่มีการขยายเวลาสถานการณ์ฉุกเฉินออกไปในแต่ละช่วง จะต้องมีการประชุมร่วมกันของทั้งสองสภา เพื่อลงมติร่วมกันว่าจะให้สถานการณ์ฉุกเฉินนั้นสิ้นสุดไปหรือไม่ ขั้นตอนนี้เป็น การตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร โดยรัฐสภาว่ามีความจำเป็นจะต้องประกาศสถานการณ์ ฉุกเฉินต่อไปหรือไม่ จะเห็นได้ว่ามีกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจระหว่างที่มีการประกาศ สถานการณ์ฉุกเฉินในเรื่องเหตุผล ความจำเป็น และระยะเวลาในการประกาศไว้ทุกขั้นตอน และ บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวยังบัญญัติให้สิ้นสุดไป ณ วันที่ครบกำหนด 1 ปี นับจากที่ได้มีการ ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินดังกล่าว และหากว่าประธานาธิบดีต้องการให้สถานการณ์ฉุกเฉินยังคงมีผล อยู่ต่อไปจะต้องขอขยายระยะเวลาการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ภายในกำหนด 90 วัน ถ้า ประธานาธิบดีมิได้พิมพ์เผยแพร่ Federal Register และแจ้งแก่รัฐสภาว่าสถานการณ์ฉุกเฉินจะคงมี ผลอยู่ภายหลังวันครบกำหนด 1 ปีในการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินให้สถานการณ์ฉุกเฉินนั้นสิ้นสุดไป บทบัญญัตินี้เป็นการสิ้นสุดโดยอัตโนมัติหากไม่มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด

ในส่วนสถานการณ์ฉุกเฉินแห่งชาติที่ประกาศโดยประธานาธิบดี ตามบทบัญญัติ สถานการณ์ฉุกเฉินที่เกิดจากภัยพิบัติจากธรรมชาติ ตาม U.S.C. Title 42 เรื่อง Disaster Relief-Emergency Preparedness ระยะเวลาการสิ้นสุดของสภาวะฉุกเฉินเป็นไปตาม U.S.C. ที่ได้บัญญัติไว้ มีระบบการควบคุมโดยสภา Congress มีกำหนดไม่เกิน 6 เดือน หลังจากประกาศสภาวะฉุกเฉิน และ ทุก ๆ 6 เดือน ในกรณีที่สภาวะดังกล่าวยังคงมีอยู่ สภา Congress จะต้องประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณา ว่าสถานการณ์ฉุกเฉินนั้นควรจะสิ้นสุดในช่วงระยะเวลาใด บทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวได้ บัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติอย่างละเอียด โดยมีการวางระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการประกาศ สถานการณ์ฉุกเฉิน (Procedures Relating to the Use of Emergency Powers) เช่น ประธานาธิบดี จะต้องระบุบทบัญญัติของกฎหมายเสนอต่อรัฐสภา ประธานาธิบดีและหน่วยงานสหพันธรัฐจะต้อง เก็บรายงาน บันทึกของกฎ และกฎข้อบังคับทั้งหมดต่อรัฐสภาระหว่างสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อ ประโยชน์ต่อการใช้งบประมาณแผ่นดิน เป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจ รวมถึงศึกษาปัญหา ข้อดี ข้อเสียของการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน

4.2.4 การประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

สำหรับประเทศไทยนั้น มิได้มีการประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเมื่อมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกแต่อย่างใด ในทางกลับกันประเทศไทยกลับยอมรับว่า การดำเนินการภายใต้ประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติหรือคณะบุคคลที่ทำการรัฐประหารเป็นการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย หากกระทำสำเร็จ เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 คณะรัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จ ย่อมมีอำนาจออก ขกเลิก และแก้ไขกฎหมายได้ รัฐมนตรีแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งคณะรัฐประหารได้ประกาศใช้จึงเป็นรัฐมนตรีโดยชอบ (นายทองเย็น หลีละเมียร-โจทก์, กระทรวงการคลัง โดยหม่อมเจ้าวิวัฒน์ชัย ชัยยันต์ รัฐมนตรีว่าการ-จำเลย)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 166/2505 คณะปฏิวัติได้ทำการยึดอำนาจปกครองประเทศไทยได้เป็นผลสำเร็จ หัวหน้าคณะปฏิวัติย่อมเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองบ้านเมือง ข้อความใด ที่หัวหน้าคณะปฏิบัติสั่งบังคับประชาชนต้องถือว่าเป็นกฎหมาย แม้พระมหากษัตริย์จะมีได้ทรงตราออกมาด้วยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร หรือสภานิติบัญญัติของประเทศไทยก็ตาม ฉะนั้นประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 จึงเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับในการปกครองในลักษณะเช่นนั้นได้ จำเลยจึงอาศัยอำนาจตามประกาศฉบับนี้ทำการจับกุม โจทก์ได้โดยชอบ (นายจำรัส พัฒนมงคล – โจทก์, นายเชาวน์ พงษ์ประดิษฐ์ กับพวก-จำเลย)

สำหรับสาธารณรัฐฝรั่งเศสจะมีการประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ แม้จะมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกก็ตาม โดยบัญญัติไว้ใน Article L 2121-8 แห่ง Code de la défense ไว้ว่า “แม้จะได้มีการประกาศกฎอัยการศึกแล้วก็ตาม ประชาชนยังคงมีสิทธิต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญที่มีได้ถูกจำกัดตามประกาศกฎอัยการศึกอยู่ต่อไป”

ส่วนกรณีสหรัฐอเมริกาจะได้มีบทบัญญัติเรื่องนี้ชัดเจนนัก แต่ผู้เขียนมีความเห็นว่า กระบวนการตรวจสอบของรัฐสภาสหรัฐ (Congress) ตามบทบัญญัติของ U.S.C นั้น ถือเป็น การประกันสิทธิและเสรีภาพโดยอ้อม เนื่องจากเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐสภาได้มีอำนาจในการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของฝ่ายบริหารว่า การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นไปโดยชอบด้วยเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งถือเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชนได้โดยปริยาย